

דבר העורכת

אהבת הרטוריקה הישירה היא אחד ממאפייני דריו של עולם מאורגן, מאפייני אדם החי בקיום אנושי בוטח, המאוכלס גורמים המקנים לו ביטחון, עד כדי כך שאם תיתקל הרטוריקה הישירה פנים אל פנים עם סודות או פחדים תתחבר אליהם במהרה ותהפוך אותם לידידותיים ומסבירי פנים. אולם האדם השרוי בעולם שאינו בטוח מתרחק מההיגיון ואינו מרומה על ידו. הוא מחשיב עצמו הרפתקן מול אירועים מסוכנים הדורשים העזה יותר מאשר זהירות. אדוניס, 'פענוח של עולם הנשאר תמיד זקוק לפענוח', עמ' 144.

בגיליון י"ד של ג'מאעה אנו גאים לפרסם תרגום לעברית של המסה המכוננת של אדוניס שראתה אור לראשונה בערבית ב-1959. מול הישירות ההולמת עולם מאורגן ובטוח מעמיד אדוניס את השירה שמאפייניה הם חיפוש מתמיד, בלבול וחוסר ביטחון, המתאימה לעולם כאוטי, מפורר וחסר הרמוניה. בטקסט, שהוא בעל איכויות של מניפסט, ניכרת השפעתם של משוררים ופילוסופים מודרניסטים על אדוניס, אך בולטים בו גם היצירתיות, המקוריות, התעוזה והעומק התרבותי של מחברו, שהקנו לו השפעה אדירה על משוררים מודרניסטים בעולם הערבי והכרה והערכה גם מעבר לו. המבוא שחיבר יאיר חורי לטקסט הזה הוא מסע היכרות עם יצירותיו של אדוניס, מראשית כתיבתו ועד לספרו העתידי להופיע בקרוב, והוא הולך ומתכנס אל המסה שבהרנו לתרגם, ומבאר את חשיבותה.

מסע אחר, למחוזות אינטלקטואליים שרובנו אינם מגיעים אליהם כלל, מזומן לקורא במאמרו של רומן וטר 'גוגול כהיסטוריון בתולדותיה של המזרחנות הרוסית'. גם מאמר זה עוסק בספרות, אם כי בסוגות אחרות ובתקופה שונה. וטר תרגם מסה קצרה שחיבר הסופר הרוסי ניקולאי גוגול על הח'ליפה העבאסי אל-מ'אמין. מנקודת מוצא זו הוא מתחקה אחר התפתחות המזרחנות ברוסיה כדיסציפלינה מדעית ובוחר את קשרי הגומלין שלה עם השלטון וגם עם סופרים ומשוררים שלא עסקו במחקר, אך השתמשו בתמות מזרחניות בכתיבתם וסייעו להפצתן מניה וביה.

שני המאמרים האחרים בגיליון עוסקים, כל אחד בדרכו, בסכסוך הישראלי-ערבי ובהשלכותיה של מלחמת 1948. אשר קאופמן חושף במאמרו 'גבולות, זהויות וטריטוריאליזם במזרח התיכון: שבעה כפרים שיעיים כמקרה מבחן' את סיפורם של הכפרים השיעיים שנכללו על פי הסכמי החלוקה בשטח המנדט הבריטי ונועדו להיכלל בתחום מדינת ישראל. בשנת 1948 גורשו חלק מן התושבים ללבנון והנתרים ברחו. קאופמן מתמקד בקורות תושבי שבעת הכפרים, שהיו חריגים בפלסטין המנדטורית

בשל השתייכותם העדתית, ודומה שעודם חריגים בלבנון גם היום, למרות התעצמותה הפוליטית של העדה השיעית שאפשרה את התאזרחותם במדינה זו. הוא מספר את סיפורן של הדמויות חסרות הפנים שחוו על בשרן את האירועים ההיסטוריים הגדולים וטולטלו בידי כוחות חזקים מהן. נקודת מבט זו מספקת תשובות קונקרטיות מעניינות לשאלות שהיסטוריונים מרבים לעסוק בהן כיום כגון חברת ספר, זהות לאומית ומורשת הקולוניאליזם.

אבנר וישניצר כתב את המאמר שזכה בתחרות המאמרים של ג'מאעה לשנת 2004. מאמרו 'מעוז של בורות ופחדנות – דמותו של הלוחם הערבי בעיניהם של הלוחמים הישראליים ב-1948' סוקר את הייצוגים של הלוחמים הערבים (הפלסטינים והאחרים) במגוון טקסטים שנכתבו במהלך מלחמת 1948 או זמן קצר לאחריה. הדימוי העולה משפע הדוגמאות הוא של חייל ערבי גרוע, פחדן, טיפש, חייתי וחסר את מה שנחשב למניע המוסרי למלחמה: תודעה לאומית. המחבר מנמק את הייצוג האוריינטליסטי והגזעני הזה בצורך של הלוחמים הישראליים להשחיר את פני האויב העומד מולם, וכן ברצון להבנות בעזרת דמות שלילית זו את היפוכה: החייל הישראלי המוכשר, רב התושייה והפיקח, השקול והנאמן לארצו ולעמו.

מדור נקודה למחשבה עוסק הפעם בפולמוס שהתנהל בעולם האסלאם בין המאות העשירית עד השלוש עשרה בשאלת הלגיטימיות הדתית של העיסוק במדעים. קרן אבו-הרשקוביץ משתמשת במתודה של חקר שיח ומראה כיצד גויסה התפיסה הידועה כ'תורת האקלימים' בידי חסידי המדעים לצורך הצדקת עיסוקם, ומאירה היבט מפתיע של התקבלותו של ידע זר בעולם המוסלמי.

גיליון זה עוד זכה להגות מעבודתן השקדנית ומן המעוף של חגית נול וחגית עזרא, שפרשו מן המערכת בינתיים. נאחל להן הצלחה רבה בהמשך דרכן.

נעמה בן זאב